

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ԲԺԿ. ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԺՇԿԻ ԶՐՈՅՑՆԵՐ № 8

ՆՈՐԱԾԻՆ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ

ՀԻԻԱՆԴՈՒԹԻԻՆՆԵՐԸ

1154

Թ Ի Յ Լ Ի Զ

Տպարանի Վրաց Հրատ. Բնկ. || Типография Груз. Изд. Т—ва
1902

22 FEB 2013

20 JUL 2010

613.95

846
610

ԲԺԿ. ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Ա-88

18-ԱՐ

422

ԲԺՇԿԻ ԶՐՈՅՑՆԵՐ № 8

ՆՈՐԱԾԻՆ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

0016 — 1075178
0290 25/2/138

1003
9980

Թ Ի Յ Լ Ի Չ

Տպարան Վրաց Հրատ. Ընկ. || Типография Груз. Изд. Т—ва 1902

012
911-81

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 2 октября 1902 года.

Ամենքը գիտեն, թէ որչափ երեխաներ են կոտորվում՝ ծնողների մեղքից կամ ագիտութիւնից:

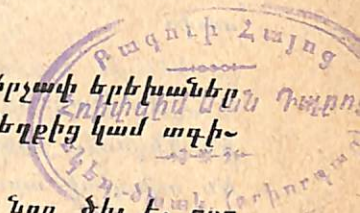
Նորածին երեխան մի նոր ծիւ է, որը պէտք է խնամել, թէ չէ նա կը թառամի, կը չորանայ:

Նա մօր արգանդում տաք ջրի մէջ էր ապրում, — այժմ դուրս է եկել օդի մէջ, և այդ օդը շատ աւելի պաղ է, քան արգանդի շուրք:

Նա սնունդ էր առնում մօր արիւնից, այժմ ինքը պիտի կուլ տայ ու մարսի իր սնունդը:

Նա անշունչ էր, թոքերը դատարկ, այժմ պիտի շունչ առնի, այսինքն պէտք է օգուվ լցնի իր դատարկ թոքերը:

Վերջապէս նրա աչքերը խուփ էին, — նա մթի մէջ էր ապրում, այժմ բաց է անում աչքերն ու նայում է արևին:

Ահազին է այս յանկարձակի փոփոխութեան ազդեցութիւնը դեռակազմ նորածնի կազմուածքի վրա և մեծ պէտք է լինի ծնողների զգուշութիւններն ու խնամքը, որպէսզի այդ փոքր բողբոջը չվատուի:

Երեխաները յաճախ ուղղակի մեռած են ծնվում, յաճախ էլ իրանց հետ բերում են այնպիսի արատներ ու հիւանդութիւններ, որ շատերը ծնուելու հէնց առաջին օրերում մեռնում են:

Բազմատեսակ են լինում այդ հիւանդութիւնները: Մենք այս գրքոյկի մէջ առաջ ենք բերում ոչ բոլորը, այլ այնպիսիները, որոնք ամենից յաճախ են պատահում:

Ի՞նչ են այս փոքրիկ էակների հիւանդութիւնների պատճառները:

Նրանք շատ զանազան են: Բայց մեծ մասամբ իրանք ծնողներն են մեղաւոր:

Ամեն տարի աշխարհիս մէջ հարիւր հազարներով երեխաներ են փչանում հէնց այն պատճառով, որ ծնողներն իրանք հիւանդ են եղել:

Երեք սոսկալի ախտ կայ, որոնք յա-

փում են մարդկութիւնը, որոնք ընտանիքի, սերունդների, մի ամբողջ ցեղի անբախտութեան պատճառ են դառնում:

Նրանք են. վեներական ախտերը (սիֆիլիս կամ վատ ցաւը), թոքախտը և արեցողութիւնը (ալիօհօլիզմ):

Այս ախտերով վարակուած ծնողներից կամ երեխայ չի ծնվում կամ եթէ ծնվում էլ է, հիւանդոտ ու ապրելու անընդունակ է լինում:

Հետեւաբար հիւանդոտ ու արատաւոր մարդիկ երբէք չպէտք է ամուսնանան առանց բժշկի խորհրդի:

Վ. Արժուակի

Նոյեմ. 1902 թ.

Քիֆլիզ.

ՆՈՐԱԾԻՆ ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ.

Ա.

ՆՈՐԱԾՆԻ ԽԵՂԴՈՒԱԾՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՇՆԶԱՀԵՂ-
ՋՈՒԹԻՒՆ

Երբեմն երեխան ծնվում է կիսամեռ, այսինքն համարեա անշունչ: Աշխարհ տեսնելիս, նա չի ճշում, կարծես ուշաթափ է եղած: Նրա մաշկը մուգ-կապոյտ կամ մեռելային գոյն ունի: Շնչառութիւնը համարեա բոլորովին դադարած է, կամ երբեմն ապէս միայն խռպոտ շունչ է քաշում: Երբ խայի աչքերը խփած են մնում, մարմինը, անդամներն անշարժ ու սառած: Ներքեի ծնօտը կախ ընկած, աչքերը բքերից դուրս պրծած, լեզուն ուռած ու բերանից դուրս եկած: Կենդանութեան միակ նշանը նրա սրտիկի թոյլ և անկանոն բաբախումն է, որը կը զգաք, եթէ ձեր ականջը կրծքին դնէք:

Այս դրուժիւնը կոչվում է նորածիններին խեղդուածութիւն կամ շնչահեղձութիւն. նա յայտնի է նոյնպէս կեղծ մահ կամ կարծեցեալ մահ անունով:

Խեղդուածութիւնը կարող է միջանի աստիճաններ ունենալ: Նա հետեանք է առհասարակ ծանր բերքին, երբ երկունքը երկար է տեւել, երբ մանկան դիրքը անկանոն է եղել (ոտերի կամ ուսի դիրք), կամ երբ ծննդկանի ջրերը ժամանակից առաջ են բացուել: Այս դէպքերում երեխան, դեռ մօր արգանդից դուրս չեկած, միջանի անգամ փորձ է անում օդ ներս շնչելու, բայց օդի փոխարէն (կամ օդի հետ միասին) արգանդի հեղուկներն են լցվում թոքերը*):

Ի՞նչ պէտք է անել այդ պէպքում:

Ամենից առաջ պէտք է մատը մի փափուկ բարակ շոր փաթաթել և նրանով բերանի մէջ հաւաքուած լորձուկը մաքրել: Յետոյ, եթէ երեխան չի կենդանանում,

*) Երբեմն արգանդի միջից լսվում է դեռ չծնած երեխայի նուազ ճիչը. այս նշան է, որ նա սկսել է շնչել: Այս ձայնին ժողովուրդը առանձին նշանակութիւն է տալիս, որ նա, ինչպէս տեսնում էք, չունի:

պէտք է իսկոյն արուեստական շնչառութիւն առաջ բերել:

Ամեն միջոցներից յարմարագոյնը հետեւեալն է.

Պորտը շուտով կապելուց ու կտրելուց յետոյ, երեխային պառկեցնում են մէջքի վրա, բռնում են երկու ձեռով այնպէս որ բութ մատը թևի վրայով կուրծքը սեղմի, ցուցամատը գրկի թևատակերը, իսկ մընացած մատերը գլուկեն թիակները (տես նկ. 1): Այսպէս բռնած երեխային բարձրացնում են և գլխի վրա կախ գցում, որի ժամանակ երեխայի ոտերը ծալվում են փորիկի վրա և բերանից ու քթից դուրս են թափվում կուլ տուած լորձուկներն ու

նկ. 1.

հեղուկը (տես նկ. 2): Մի երկու վայրկեան այսպէս վեր բռնելուց յետոյ նոյն ձևով իջեցնում են մինչև գետին: Այս միջոցին կուրծքը լայնանում է և

երեխան սկսում է շնչել: Այս բարձրացնումն ու ցածացնումը կրկնվում է 8—10 անգամ, որից յետոյ երե-

նկ. 2.

խային դնում են տաք լողարան: Այս միջոցը պետք է կրկնել մինչև որ երեխան ճիշարձակի, աչքերը բանայ և սկսի ազատ խոր շնչել: Առհասարակ 20—30 րոպե հարկաւոր է լինում դրա համար:

Սակայն կարող է պատահել որ միբանի րոպե, նոյնիսկ միքանի ժամ երեխան կարծես լաւ շնչում է ու յանկարծ նորից ընկնում է ուշաթափութեան

մէջ: Այս դէպքում ի հարկէ նորից պետք է կրկնել ցնցելը: Առհասարակ չպետք է գլուխ կորցնել, շփոթուել, այլ պետք է սառնասիրտ մնալ և տոկունութիւնով առաջ բերել արուեստական շնչատուութիւնը: Եթէ մաշկի, բերանի ու քիթաղանք-

ները դեռ բոլորովին չեն կորցրած իրանց զգացողութիւնը (ինչպէս այդ տեղի ունի ծանր խեղդուածութեան մէջ *), պետք է աշխատել գրգռել նրանց: Դրա համար, բերանի լորձունքները մաքրելուց յետոյ (ինչպէս ցոյց ենք տուել միքիչ առաջ), երեխայի երեսին ու մարմնին սառը ջուր պետք է սրսկէք, կամ փոփոխակի տաք ու սառը լողարանների (վաննաների) մէջ դնէք, մարմինը փափուկ քաթանով շփէք, քիմքը մատով տրորէք, փետուրով քիթը խուտուտ տաք: Այս բոլորը կարելի է ի հարկէ մի ա ժ ա մ ա ն ա կ անել:

Եթէ տեսնէք, որ այս միջոցներով 2—3 րոպէից յետոյ երեխան կենդանութեան նշաններ չի ցոյց տալիս, փորձեցէք հետեւեալ հեշտ միջոցը.

Պ ա ո կ ե ց ր է ք մ ի բ ա ր ձ ի վ ր ա եր Ե ս ն ի վ ա յ ր, ա յ ն պ է ս ո Ր Գ Լ ի ի կ Ը բ ա ր ձ ի ց կ ա խ ը ն կ ն ի. բ ո ն ե ց ք ո տ ե ր ն ու մ ա ր մ ն ի կ Ը և վ ե ր բ ա ր ձ ր ա ց ր է ք,

*) Եթէ մատով քիմքը քորելիս, երեխան կու տալու կամ փսխելու շարժումներ է անում, ինչպէս նաև մարմնին սառը ջուր սրսկելիս, այդ նշանակում է, թէ խեղդուածութիւնը քիթէն է: Հակառակ դէպքում երբ երեխան այդ զրգուտներին անշարժ է մնում, նա ծանր է:

այնպէս որ գլխից բարձր լինեն ու միքանի ակնթարթ (վայրկեան) այդպէս պահեցէք: Այս գործողութեան նպատակն է սեղմել փորն ու կուրծքը, որ լորձունքները դուրս նետուեն: Այնուհետեւ շուռ տուէք մէջքի վրա, կանգնեցրէք գլխավերե ու արմունկներից բռնելով, սեղմեցէք թևիկները կրծքին (նպատակն է կողերը սեղմելով դուրս քշել թոքերի միջիօդը): Երրորդ գործողութիւնն է թևերը բարձրացնելը (երեսան պահած է մնում մէջքի վրա), որից կուրծքը լայնանում է և դըրսի օդը ուժով լցվում է թոքերը:

Այս գործողութիւնը (թևերը կրծքին սեղմելն ու վեր բարձրացնելը) կրկնվում է միքանի անգամ, մինչև երեսայի շնչառութեան բացուելը:

Նկարագրածս այս վերջին ձևը այն առաւելութիւնն ունի, որ հեշտ գործադրելի է և կարող է կատարուել տաք վաննայի մէջ էլ:

Հիմի տեսնենք, թէ սրբան ժամանակ պիտի շարունակել կենդանացման փորձերը:

Յաճախ միքանի րոպէ այսպէս հարելուց յետոյ յուսահատվում են, երեսային

մեռած են համարում ու ձեռք վերցնում նրանից: Երբեմն էլ, տեսնելով, որ նա մի-երկու անգամ շունչ քաշեց, կամ ճչաց, փրկած են համարում ու դադարեցնում արհեստական շնչատութիւնը, և խեղճը շուտով կրկին դադարում է շնչելուց:

Նախ չպէտք է յուսահատուել, որովհետեւ երբեմն առերես բողոքովին անշնչացած երեսաներն անգամ կենդանանում են, հետեւաբար պէտք է տոկուն զլթեամբ շարունակել, քանի դեռ սիրտը չէ դադարել բաբախելուց: Երկրորդ, չպէտք է մոռանալ, որ մի երկու անգամ ճիշտ արձակելը կամ միքանի անգամ շունչ առնելը դեռ ապացոյց է, որ երեսան կենդանացած է: Երեսային փրկած կարելի է համարել այն ժամանակ միայն, երբ շնչառութիւնը ազատ է, սիրտը կանոնաւոր ու առողջ բաբախում է, երբ դէմքը վարդագոյն է և աչքերը բաց են, երբ մաշկը դիւրզայուն է դառել:

Բ

ԳԼԽԻ ԱՐՆԱԿՈՅՑ (արևուտուցք)

Երբոր մօր կոնքը նեղ է, երեխան դժուար է ծնվում, և մօր երկունքներից նրա գլուխը սեղմվում է ոսկրների մէջ ու իր ձեւը փոխում: Երեխան ծնվում է այլակերպուած գլխով:

Նոյն սեղմումից նորածնի գլխի կաշու տակը հաւաքվում է շատ արիւն և կազմում է ուռուցք, մեծ կամ փոքր ուռուցք: Եթէ մարդ մատով կամացիկ սեղմի այդ ուռուցքը, կը զգայ, որ նա լցուած է հեղուկով (արիւնով),

Երբեմն այդ արնակոյսը միքանի օրուայ մէջ անհետանում է, բայց յաճախ նա շատ երկար ամիսներ է տևում և անհանգստութիւն պատճառում ծնողներին:

Ճշմարիտ է, երբեմն արիւնը չի ծժվում, այլ թարախ է դառնում ու հարկ է լինում ծակել, բայց ընդհանրապէս ուռուցքն ինքն իրան հալվում-կորչում է: Ոչինչ չպէտք է անել, այլ սպասել, իսկ երբ երեխան ջերմ կունենայ, պէտք է բժշկի դիմել և առանց նրան ոչինչ չանել:

Գ

ԱԶԲԵՐԻ ԹԱՐԱԽԱՅԻՆ ԲՈՐԲՈՔՈՒՄՆ

Այս մի վերին աստիճանի վտանգաւոր ցաւ է, որովհետև յաճախ կուրացնում է երեխային: Բոլոր կոյր երեխաների երեքից մէկը (գուցէ հէնց կէսը) այդ հիւանդութիւնից են կորցրել իրանց տեսողութիւնը:

Ծննդեան հէնց առաջին կամ երկրորդ օրը (ամենաուշը 3-դ—4-դ օրը) կոպերի վրա ճպուռ է նկատվում, որը չորանում է գիշերն ու կոպերը իրար կպցնում: Յետոյ կոպերը կարմրում են ներսից, ուռչում, հաստանում և ցաւոտ դառնում: Մի երկու օրից յետոյ աչքերից սկսում է հոսել թանձր թարախ, որը հաւաքվում է կոպերի տակ, բարձրացնում նրանց, ուռցնում, գնդակաձև դարձնում: Աւելորդ թարախը, որը չի տեղաւորվում կոպերի տակ, դուրս է ծորում ու իջնում թշերի վրա:

Պատճառը.—Լաւ հասկանանք, թէ ինչից է առաջանում այս սարսափելի հիւանդութիւնը:

Այս մի վարակիչ հիւանդու-
թիւն է և պատահում է, երբ սեռական
գործարանների վրա սուսունակ հիւանդու-
թիւնը կա*)։ Վարակումն կատարվում
է ծննդեան երկունքի միջոցին.
երբ երկունքը դժուար է եղել ու երկար
տեւել.— այս դէպքում երեխայի գլուխն ար-
դէն դուրս է եկած և աչքերը կիսաբաց
են, ու մօր ծննդեան գործարաննե-
րից մի կաթիլ լորձունք կամ մի
կաթիլ սուսանակային թարախ է
ընկնում աչքը։

Աչքերի բորբոքումն կարող է երեխայի
մի աչքից միւսն անցնել և հիւանդ երե-
խայից—առողջին։

Ասածներիցս պարզ է, որ ամենից
առաջ ծննդեկանը պէտք է ուշ
դարձնի իր ծննդեկան գործա-
րանների մաքրութեան վրա և
ծնունդի ժամանակ լաւ մա-
քուր (եկ տուած ու սառեցրած) ջրով
լուանայ ու մաքուր շորով էլ շո-
րացնի։ Միւս զգուշութիւնն այն է, որ
եթէ տան մէջ մի երեխայ աչքացաւ ունի,

*) Ցե'ս իմ «Միֆիլիս, Կակող շանկր և Սուսունակ»
գիրքը։

պէտք է զգոյշ լինել, որ միւսներն էլ չվա-
րակուեն։ Դրա համար հիւանդին չպէտք է
թոյլ տալ, որ միւս երեխաների հետ միա-
սին քնի, խաղայ։ Մէկ էլ հիւանդի աչքի
սրբիչները պէտք է առանձին պահուեն ու
առանձին լուացուեն։

Երեխայի ծննդեան րոպէին իսկոյն գոյ
ջրով կամ բորակային թթւուտով (մի
գդալ բորաթթւուտ հալեցրէք մի բաժակ
տաք ջրի մէջ) երեխայի աչքերը լուացէք։
Քաղաքներում (կամ որտեղ գեղատուն կայ)
խորհուրդ ենք տալիս իսկոյն նորածնի աչ-
քերի մէջ կաթացնել մի-մի կաթիլ դժոխա-
քարի (լապիսի) 20/0-ային լուծուածք։ Երբ
բորբոքումն արդէն սկսուած է, պէտք է
անպատճառ բժշկին դիմել, իսկ
եթէ տեղում բժիշկ չկայ, պէտք է աչքերի
վրա սառցափաթեթ դնել (քաթանի կտորը
միքանի անգամ ծալած և սառը ջրում թա-
թախած), օրական 5—6 անգամ կոպերը
չուռ տալ ու լուանալ բորակային թթւուտի
խառնուրդով, նոյնպէս կաթեցնել օրական
մէկ (սաստիկ զէպրեւսի կոպակ երկու)
անգամ յիշած դժոխաքարի Երեւանի քաղաքի
անգամ յիշած դժոխաքարի Երեւանի քաղաքի

1908
1909
1910

Գ.

ՆՈՐԱԾՆԻ ԴԵՂՆՈՒԹԻՒՆԸ

Յաճախ ծննդեան հէնց առաջին օրերը երեխայի մաշկը դեղին գոյն է ստանում: Դեղնութիւնը երբեմն միայն գէմքի և կրծքի վրա է երեւում, իսկ ծանր դէպքերում տարածվում է նաև մարմնի վրա և աչքերի սպիտակուցն էլ դեղնում է:

Այս երեւոյթը շատ երեխաների վրա է նկատվում (100-ից—80-ի վրա) և ընդհանրապէս անցնում է 5—7 օրից յետոյ ու վատ հետեւանքներ չի թողնում: Բայց երբեմն դեղնութիւնը չի անցնում: Այս դէպքում հիւանդութիւնը կարող է վտանգ ըստ պառնալ հիւանդին: Երեխան ջերմում է, զարկերակը սաստիկ արագանում, արտաթորութիւններն անգոյն են լինում, իսկ մէզը ընդհակառակը սաստիկ մուգ:

Այս վերջին ձեւի դեղնութիւնը սաստիկ երկիւղալի մի հիւանդութիւն է, որից յաճախ մեռնում են երեխաները: Այս պատճառով անհրաժեշտ է միշտ դիմել բժշկին: Տեսալին խնամքը կայանում է նրանում, որ երե-

խաներին մի թէյի գդալ ձէթ են տալիս, չաքարաջուր կամ բաց թէյ են խմացնում:

Ե

ՊՈՐՏԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ա. Բորբոխումն.—Երբ պորտը ընկնելուց յետոյ վէրքը կեղտոտ են պահում, նա բորբոքվում է. պորտի վէրքը չի չորանում, այլ սկսում է ծածկուել թաքախով, եզրերը (զրադները) կարմրում են, ուռչում և երեխան սկսում է ջերմել: Այս մի չափազանց վտանգաւոր բան է, որի առաջը պէտք է իսկոյն առնել, թէ չէ բորբոքումն գնալով կը սաստկանայ և կարող է պորտի շուրջը կարմիր քամի դառնալ, որից երեխան կարող է մեռնել:

Եթէ բժիշկ չկայ, եփ տուած ջրով և ախտահանած (եփ տուած ու չորացրած) բամբակով*) կամ մի բարակ շորով լաւ մա-

*) Ախտահանած բամբակը պատրաստում են այսպէս: Վերցնում են լաւ զգած բոլորովին մաքուր փափուկ բամբակ ու մի ժամ եռացնում են հասարակ ջրի մէջ և փռում մի մաքուր շորի վրա ու դնում գուրսը մաքուր օղի մէջ, մինչև որ չորանայ: Եթէ արև կայ, արևի տակ պէտք է դնել:

բուր լուացէք վէրքը և վրան տաքացնող փաթեթ դրէք: Աւելի լաւ է, ի հարկէ, բորակային թթուութի խառնուրդով լուանալ վէրքը (մի թէյի գդալ մի բաժակ ջրի մէջ), յետոյ փաթեթի բաթանը նոյնպէս պէտք է թրջել այդ խառնուրդի մէջ: Այս փաթեթները նորոգել 3—4 ժամը մի անգամ: Շատ լաւ է նոյնպէս օդիով (արաղ) լուանալը: Մի բարակ շոր պէտք է թաթախել արաղի մէջ ու լուանալ վէրքը, յետոյ այդպիսի մի շոր էլ արաղի մէջ թրջել ու կապած պահել վէրքի վրա: Եթէ այս չի օգնի, այն ժամանակ պէտք է դիմել բժշկին:

Երբեմն, էլի կեղտոտութիւնից, պորտատեղում աւելորդ մանր են առաջ գալիս: Այս մի երկիւղալի բան չէ, բայց պէտք է բժշկի խորհրդին դիմել և ոչ թէ կեղտոտ մկրատներով կարել:

բ. Արիւնահոսութիւն պորտից.—Երբեմն, եթէ պորտի կապը թոյլ է, կարող է արիւնհոսութիւն պատահել: Եթէ տեսնում էք, որ կապը թոյլ է, նորից աւելի ամուր կապեցէք պորտը (պէտք է կապել նեղ ժապաւէնով (շնուրօկ) և ոչ թէ թելով, որովհետեւ թելը կտրում է): Երբեմն էլ արիւնհոսութիւնը

պատահում է պորտն ընկնելուց յետոյ: (Երբէք չպէտք է գոռով պոկել պորտը, այլ սպասել, որ ինքն իրան ընկնի, թէ չէ արիւն կը գայ): Այդպիսի դէպքերում պէտք է մաքուր, աղտահանած բամբակի գնդիկներ դնել վէրքի վրա և երկար ժամանակ մատով հուլ տալ: Մի ժամից յետոյ արիւնը եթէ չկանգնի, կարելի է վէրքի վրա շիբ ցանել: Բայց երբէք չորով չկապէք ու թողնէք-գնաք, որովհետեւ ձեր բացակայութեան ժամանակ, շորիտակից կարող է արիւն գնալ և երեխան արնաբամ կը լինի:

գ. Պորտի աղերսափումն.—Այդ-պորտի ծակով աղիքների դուրս դալն է: Պորտի կաշին ձգվում է և մի ուռուցք է կազմում: Նա գոյանում է ծննդից մի քանի շաբաթ յետոյ և առհասարակ այնպիսի երեխաների վրա, որոնք շատ են լաց լինում ու ճչում են: Հազալիս աղիքները սեղմվում են փորում, լայնացնում են պորտի շղը և դուրս ցցվում: Եթէ այդ ժամանակ կամաց սեղմենք ուռուցքը, կը զգանք, որ ներս է գընում և կամաց-կամաց անհետանում:—աղիքները նորից լցվում են փորի մէջ: Այն ժա-

մանակ շատ հեշտ է մատով շօշափել պորտի ծակը, որի մէջ կարող է մատը մտնել: Այս աղեթափուումն շատ երկիւղալին է, որովհետև աղիքները կարող են այլևս ներս չգնալ ու սեղմուել: Ուրեմն պորտը ընկներուց յետոյ պիտի զգուշանալ, որ երեխան ճշեր չարձակի, որ լաց չլինի և ստամոքսը կանոնաւոր լինի, որովհետև ճիգեր անելիս երեխան սեղմում է աղիքները, որոնք կարող են դուրս պրծնել պորտի տեղից, բանի դեռ յաւ չի փակուել:

Եթէ աղեթափութիւնն արդէն գոյացել է, պիտի կամաց սեղմելով ներս լրցնել աղիքը, յետոյ ծակի վրա բինդ դնել կապել: Գլխաւորն այս կապն է:

Բինդը 2-3 վերջով լայնութեան մի կապ է, որի վրա կարած է բամբակից մի փոքրիկ (պորտի ծակից միջիչ մեծ) բարձիկ: Այս բարձիկը կը սեղմի ծակը և չի թոյլ տայ, որ աղիքը դուրս պրծնի: Բարձիկը կարելի է չինել մի հինգ կոպէկանոցից, որը պէտք է փաթաթել բամբակի ու շորի մէջ և կարել կապից: Կապը պէտք է պահել մինչև որ ծակը ծածկուի: Գեղատներում պատրաստի կապոյններ են ծախում:

2

ԾԻԾԻԿՆԵՐԻ ԲՈՐԲՈՔՈՒՄՆ

Նորածնի ծիծիկները կարող են բորբոքուել ու թարախակոյտ դառնալ: Սկզբում, երբ քիչ ուռած են ու կոշտացած, բամբակ պէտք է դնել ու կապել, զգուշանալով, որ կուրծքը չսեղմուի, իսկ եթէ արդէն թարախ է գոյացել, հարկաւոր է տաք փաթեթ դնել:

է

ԾՆՕՏՆԵՐԻ ԿԾԿՈՒՄՆ ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՐԿԱՄՈՒԹԻՆ

Յանկարծ նորածին երեխայի ծնօտի մկանները սաստիկ կծկվում են և ծնօտները իրար կպչում, այնպէս որ բերանը բանալ անկարելի է: Այս կծկումն տարածվում է վզի, կրծքի, թևերի և ուրիշ մկանների վրա, այնպէս որ երեխան ուղղակի փայտանում է:

Հեռանդն ընդհանրապէս լինում է մահ:

Պատճառը, ինչպէս ապացուցուած է, արեան թուլնաւորումն է: Թոյնը մտնում է արեան մէջ պորտի վէրքից, եթէ նա կեղտոտ է պահուած:

Այստեղից հետեւում է, որ այս սոսկալի, մահացու հիւանդութիւնից երեխային պաշտպանելու համար պէտք է մաքուր պահել պորտի վէրքը:

Հէնց որ նկատէք, որ երեխայի ծնօտները իրար են կպել ու չեն բացվում, իսկոյն բժշկի դիմեցէք. իսկ մինչև նրա դալը, վերցրէք մի թաշկինակ կամ մի սպունգ, թաթախէք տաք (40°) ջրի մէջ և շուտ-շուտ դրէք ծոծրակին ու ողնաշարին, կամ հիւանդին նստացրէք տաք լողարանի մէջ:

Ը

ԲՇՏԻԿԱՅԻՆ ՅԱՆԸ (պեմֆիզուս)

Լինում է հասարակ կամ սիֆիլիսային (ժառանգական սիֆիլիս): Հասարակ ձևը այն է, որ մարմնի վրա երևում են կարմիր կէտեր, որոնք 2—3 օրից յետոյ դառնում են բշտիկներ, այսինքն փոքրիկ թափանցիկ պղուկ-

ներ, որոնք լցուած են սպիտակ կամ դեղնաւուն հեղուկով: Միքանի օր էլ անց, նրանք ծակվում են, դատարկվում, մաշկը կնճռվում է և գոյանում են փոքրիկ վէրքեր, որոնք շուտով էլ առողջանում են: Երբեմն ամբողջ մարմինը ծածկուած է լինում այդպիսի բշտիկներով: Բայց բոլորը միանգամից չեն դուրս տալիս, այլ հետքհետէ. հիւանդութիւնը տևում է 7-ից մինչև 12 օր:

Մինչև բժշկի գալը, հիւանդին դրէք տաք լողարանի (վաննայի) մէջ, տուէք լուծողական. իսկ եթէ բշտիկները մեծ են, ծակեցէք մաքուր ասեղով ու վրան բորային խառնուրդով մաքուր շոր դրէք: Շատ լաւ է նոյնպէս օրական մի-երկու անգամ վաննա դնել:

Սիֆիլիսական պեմֆիզուսը տարածուած է լինում ամբողջ մարմնի վրա, նոյնիսկ ձեռների ափերում և ոտերի տակ: Այս հիւանդութիւնը հետեւանք է ծնողների հիւանդ դրութեանը (ծնողները սիֆիլիս կամ վատ ցաւ պէտք է ունեցած լինեն): Դրա բժշկութիւնը միայն բժիշկը կարող է լաւ անել:

Թ

ԱՐՆԱՓՍԵՈՒՄՆ ԵՒ ԱՐՆԱԼՈՒԾՈՒՄՆ

Երբեմն հէնց ծննդեան առաջին օրերը նորածինները արիւնհոսութիւն են ունենում բերանից ու ետքից: Երբեմն երեխան փրսխում է այն արիւնը, որը նա կուլ է տուած եղել հէնց մօր արգանդում: Փոխումն անփնաս է, նոյնիսկ օգտաւէտ է, որովհետեւ ստամոքսը դատարկվում է: Այսպիսի արիւնահոսութիւնը չի նուազեցնում երեխային և շուտով դադարում է: Իսկական արնալուծութիւնը և արնափոխումն շատ արագ ու ժառպառ են անում երեխային: Սա գունատվում է, մարմինը սառչում է, կապոյտ գոյն ստանում: Այնքան շատ թոյլ է բաբախում, զարկերակը հազիւ նշմարելի դառնում: Այս մի շատ ծանր հիւանդութիւն է, որից երեխան արնարամ է լինում ու մէկ կամ մի քանի օրուայ մէջ հանգչում:

Հէնց որ արիւնահոսութիւն նկատուի, պէտք է շշերի կամ բղուղների մէջ եռման ջուր ցնէք, շորերի մէջ փաթաթէք ու դընէք երեխայի շուրջը վերմակի տակ: Մեր

ժողովրդի մէջ մարմինը տաքացնելու համար շատ են գործ ածվում տաքացրած խուփ, ալուռ և այլն: Միևնոյն ժամանակ հարկաւոր է երեխայի ձեռներն ու ոտերը շփել—տաքացնել:

Սրանք են նորածին երեխային հարուածող գլխաւոր հիւանդութիւնները: Ասենք մէկ անգամ էլ, որ միշտ պէտք է բժշկի դիմել, իսկ մեր խորհուրդները նրանց համար է, որ օնք չեն կարող բժշկի դիմել:

Վ. Ե. Բ. Զ.

